HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

עמך. בתמיה [כלומר] וכי [גרמה] בעיניך שתשובה זו חוגגת היא. ליעבוד אחרינא עמך תהא תשובה זו שאינה כלום: **בדין.** תבעהו לדין: **אומרים לו.** ב"ד שלו הוא נוטל מבעי ליה: **מאי נאו.** דהוי עליון מועד לאי הוה שביק ליה ומיית דיליה ליכא פסידא דמשלם ליה כוליה: **בשם.** דאי הוה אזיל לבי דינא אדהכי מיית דיליה ולית ליה אלא פגנא וזקא: **להכיא זכיותיו.** כגון אם היה זה טוענו שהאבן שלו ולריך זה להביא שטר מכירה שקנאה: **שלנו ימיו.** שהגיע יובל: **מסרהב.** מפליר: **וחכל בו.** הרב בעבד: **לא תקחו כופר לשוב וגו'.** דרוש בה לשב למי שרוצה לשוב לקנקונו ולהיות עבד. ליעבוד אחרינא לשב למי שדינו להיות שב אל משפחתו ואינו רוצה: **לא תקחו.** לגרכו שוב ממון: **בעבדא גנבא.** דאיכא פסידא: **עד האידנא היתירא.** דכתיב אם אדוניו יתן לו אשה (שמות כא): **והשתא.** שהוא בן חורין: **איסורא.** ורשאי להלקותו ולהפרישו דהאי דינא לאו לנפשיה הוא: **הא שבבה חייב.** ואוקמא רב לעילא) בממלא רה"ר כולה חביות. אלמא לא עביד [אינש] דינא לנפשיה אפי' במקום פסידא: **בשאינה יכולה להציל ע"י דבר אחר.** דבדין קא עבדא. אלמא לא עביד אינש דינא לנפשיה אפי' במקום פסידא כי הכא שבעלה מוכה כל שעה: **בשיכולה להציל ע"י דבר אחר.** דלא דינא עבדא: **פרט לשליח ב"ד.** שפטור על הבושת: **לנקוט פזרא וליתיב.** יקח מקל ויסב על דרך הראשון דהא דינא הוא דהא אמרת מה שנתן נתן. אלמא חילוף מעליא הוי: **דרך עקלתון.** דלאו דינא הוא: **קרובה לזה.** לעיירות היושבין סמוך לאותו לד: **ורחוקה לזה.** לאותן הסמוכין לגד האחר שיהו לריכין להקיף כל סביבות השדה וכשהיתה באמצע השדה לא היו מקיפין כל כך: **א"ה.** דלאו חילוף הוא [א] אמאי שלו לא הגיעו: **לפוטרו מן המעשר.** דאף פאה השאלת הפקר תשיבא ואע"ג דנקט לה איהו פטורה ממעשר: **חייב בפרט ובעולות ומעשר.** אע"ג דהפקר פטור מפאה דתנן (פאה פ"א מ"ד) כל שהוא אוכל ונשמר חייב במעשר ובפאה) אפ"ה כי האי הפקר חייב בכל הני כדמפרש טעמא בהגוזל עליה (לקמן לד.) דכתיב ביה) תעזוב יתירא: **ופטור ממעשר.** דלא כתיב ביה תעזוב יתירא אלמא הפקר כל דהו פטור ממעשר כדתנן) כל שהוא אוכל ונשמר חייב במעשר: **אלא שטינפו בליו במים.** דרב מוקי למתניתין כשלא הפקיר את מימיו הלכך נמלא שמזוקו בליו של זה בממונו של זה והוי כי שורו: **ואי בתם אמאי חייב.** בשלמא אי איירי במועד יש לו להתחייב שאינו בהול והיה לו לשומטו אבל אי בתם איירי לא סלקא דעתן שהיה לו לשומטו לפי שהוא בהול שירא להפסיד ולא מסיק אדעתיה לשומטו:

משבר ויוצא. אע"ג דלעיל אמרינן משום דליכא טירחא בשמיטה יותר מבדחיפה אבל הכא לא אטרחוהו לסדרן זה על זה:

מניין לנרצע שבלו ימיו. אורחא דמילתא נקט שאם יגיעו רגילות לסרהב לפי שאינו יכול להשתעבד עוד בו:

טעמא דנתקל **הא שבר חייב.** אליבא דרב פריך דמוקי לה בממלא דבלא ממלא מודה ר"נ דאין לו לשבר דאיכבי ליה לסגויי באידך גיסא דלא פליג אכולהו אמוראי דלעיל ולתרוייהו לא פריך דאע"ג דאיירי בממלא ליכא פסידא דלא דמי לאחר חבירו שאדם יכול להקיף ברה"ר וליכך בכל מקום שירלה: **לא** בשיכולה להציל על ידי דבר אחר. וכיון דיכולה להציל על ידי דבר אחר אפילו דין אינו:

ולינקוט פזרא וליתיב. וס"ד השתא דשלו לא הגיעו לפי שאין יכול להזמין כל עוברי דרכים לבית דין:

אי הכי מה שנתן נתן **אמאי.** ולא גרסינן [אמאי] שלו לא הגיעו:

(אי הכי) אמאי זה וזה **פאה.** דבשלמא אותו שנטלו הוא פאה הואיל דנטלו מדעתו אלא אותו שהניח קמתא דמילתא היה בדעתו שאם יטלו מלד אחר שיחזור ויזכה בה: **זה** וזה **פאה לפוטרו מן המעשר** כדתניא בו'. ומייתי לאיה דבשביל שחזר וזכה בו לא מחייבינן (א) כיון דמתחילה פאה גמורה היתה ונפטרה ופאה דמיפטרא מן המעשר לא מטעם הפקר הוא תנן במסכת פאה (פ"ו מ"ח) ב"ש אומרים הפקר לעניים הפקר וב"ה אומרים אין הפקר עד שיפקיר אף לעשירים כשמיטה אלא היינו טעמא דמיפטרא כדדרשינן בספרי ובא אלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך יצא זה שיש לו חלק ונחלה עמך שאם הוא לוי עני נוטל פאה וטעמא דב"ש דילפי מפאה דכתיב לעני ולגר תעזוב אותם מה ת"ל תעזוב אותם יש לך עזיבה אחרת שהיא כזו כגון הפקר לעניים ולא לעשירים ובית הלל ילפי משביעית דכתיב תשמטנה ונטשתה מה תלמוד לומר ונטשתה יש לך נטישה אחרת שהיא כזו כגון הפקר לעניים ולעשירים:

אבל

עמך בן בג בג יחידאה הוא ופליגי רבנן עליה רבי יגאי אמר מאי שבור את שיניו בדין אי הכי ואמור לו ואומרים לו מיבעי ליה שלי אני נוטל שלו הוא נוטל מיבעי ליה קשיא ת"ש [א]שור שעלה ע"ג חבירו להורגו ובא בעל התחתון ושמט את שלו ונפל עליון ומת פטור מאי לאו [ב]במועד דליכא פסידא לא [ג]בתם דאיכא פסידא אי הכי אימא סיפא [ד]דחפו לעליון ומת חייב ואי בתם אמאי חייב [ה]שהיה לו לשמטו ולא שמטו תא שמע [ו]הממלא חצר חבירו כדי יין וכדי שמן בעל החצר משבר ויוצא משבר ונכנס אמר ר"נ בר יצחק משבר ויוצא לב"ד משבר ונכנס להביא זכיותיו ת"ש [ז]מניין לנרצע שכלו לו ימיו ורבו מסרהב בו לצאת וחבל ועשה בו חבורה שהוא פטור ת"ל [ח]לא תקחו כופר לשוב לא תקחו כופר לשב הכא במאי עסקינן בעבדא גנבא עד האידנא לא גנב והשתא גנב עד האידנא הוה אימתיה דרביה עליה השתא לית ליה אימתא דרביה עליה ר"נ בר יצחק אמר בעבד שמסר לו רבו שפחה כנענית עד האידנא היתירא והשתא איסורא ת"ש המניח את הכד ברה"ר ובא אחר ונתקל בה ושברה פטור טעמא דנתקל בה [ט]הא שברה חייב אמר רב זביד משמיה דרבא הוא הדין אפי' שברה והאי דקתני נתקל איידי דקבעי למיתני סיפא אם הוזק בעל הבית חייב בנזקו דדוקא נתקל אבל [י]שבר לא דהוא אזיק נפשיה קתני רישא נתקל ת"ש [יא]וקצתה את כפה ממון מאי לאו בשאינה יכולה להציל ע"י דבר אחר לא שיכולה להציל ע"י דבר אחר אבל אינה יכולה להציל ע"י דבר אחר פטורה אי הכי אדתני סיפא ושלחה ידה פרט לשליח ב"ד לפלוג ולתני בדידה בד"א בשיכולה להציל ע"י ד"א אבל אינה יכולה להציל ע"י דבר אחר פטורה ה"ג קאמר בד"א בשיכולה להציל ע"י דבר אחר אבל אינה יכולה להציל ע"י דבר אחר נעשה ידה כשליח ב"ד ופטורה ת"ש [יב]הרי שהיתה דרך הרבים עוברת בתוך שדהו נטלה ונתן להם מן הצד מה שנתן נתן ושלו לא הגיעו ואי אמרת עביד אינש דינא לנפשיה לנקוט פזרא וליתיב [יג]אמר רב זביד משמיה דרבא גזירה שמא יתן להם דרך עקלתון רב משרשיא אמר בנותן להם דרך עקלתון רב אשי אמר כל מן הצד דרך עקלתון הוא קרובה לזה ורחוקה לזה אי הכי אמאי שלו לא הגיעו לימא להו שקולו דידכו והבו לי דידי משום דרב יהודה [יד]דאמר רב יהודה [טו]מיצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו ת"ש [לא]בעל הבית שהניח פאה מצד אחד ובאו ענים ונטלו מצד אחר זה וזה פאה וא"א עביד אינש דינא לנפשיה אמאי זה וזה פאה לנקוט פזרא וליתיב אמר רבא מאי זה וזה פאה לפוטרן מן המעשר כדתניא [לב]המפקיר את כרמו והשכים בבקר ובצרו חייב בפרט ובעולות ובשכחה ובפאה ופטור מן המעשר: **מתני'** נשברה כדו ברה"ר והוחלק אחד במים או שלקה בחרסית חייב רבי יהודה אומר [לג]במתכוין חייב באינו מתכוין פטור: **גמ'** אמר רב יהודה אמר רב [לד]לא שנו אלא שטינפו כליו במים אבל

(שם). **רב אשי אמר.** מתני' בכל דרכים שבעולם מיירי, הן ישראל הן עקלתון, ולא משום גזירה אלא משום דטולהו הוו עקלתון, דכל דרך שנותנין מלד אחד שלא היה שם כדי תחילה, יש בני אדם שעשאת להם רחוקה ויש שעשאת להם קרובה יותר, דלאותן הרגילים בעיר מלד דרך הראשון אז נעשית דרך עקלתון ואין הרשות בידו לגזול את הרבים, וכיון דב אשי לרב זביד ליכא מידי אלא חילוף טעמים כעין משמעות דורשין איכא ביניהו (שם ק). **אי הכי.** מקשי לטולהו כיון דתקנת חכמים הוא אז דין הוא דשלו לא הגיעו, אם כן למה שנתן נתן, ליתא להו כי המקח טעות הוא (שם). **מיצר שהחזיקו בו רבים.** לעשותו להן דרך, **אסור לקלקלו.** ואע"פ שהוא של יחיד (ב"ב כו:). שהשוהו ומקיטהו להילוך והצבלים ידעו ושתקו, דוחלי לרבים מחל, וכ"ש מתני' שנתן להם הוה דרך בידים, הלכך מה שנתן נתן וכגון שהחזיקו (רשב"ם שם ק). **והשכים בבקר ובצרו.** וחכה היה איהו עצמו (נדרים מד:) קודם שיבא עניים לבצלו שחכו הבקר אם היו קודמין (לקמן צד.). **חייב בפרט ובעולות ובשכחה ובפאה.** כמו משאר כרם (נדרים שם) דאע"ג דהבקר פטור מבולם, דכתיב תלוך שדך וכרמך, מהני תעזוב יתירא כי האי גוונא דלא הוי הפקר לפטור, ואע"פ שפטור מן המעשר, וכלל הני כתיב תעזוב יתירא כו' (לקמן צד. וכעי"ז חולין קלד: ותמורה ו. ונדה נא.).

מסורת הש"ס

א) ב"ב לט:, ב) ב"ב יב. כו: ס: קן, ג) לקמן לד. נדרים מד: חולין קלד: תמורה ו. נדה נא., ד) [לקמן נ.], ה) [לקמן לב.], ו) [ב"ב לט:], ז) [נ"ל: ונאמר חייב בפאה], ח) [ויקרא יט, כג], ט) [מעשרות פ"א מ"ח],

תורה אור השלם

1. וְלֹא תַקְחוּ כֹפֶר לָנוּס אֶל עִיר מִקְלָטוֹ לָשׁוּב לָשֶׁבֶת בָּאָרֶץ עַד מוֹת הַכֹּהֵן:
במדבר לה לב
2. וְקַצֹּתָה אֶת כַּפָּהּ לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ: דברים כה יב

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה זה וכו' לא ממיינינן ליה במעשר כיון דממילא:

הגהות הגר"א

[א] רש"י ד"ה א"ה כו' אמאי שלו כו'. ג"ג ל"ע ועי' תוס' (ועי' בהגר"א סימן שנז):

רבינו חננאל

ודברי רבינא נידחו. ב' שור שעלה על גבי חבירו ובא בעל התחתון ושמט את שלו ונפל העליון ומת פטור. הא נמי כרב נחמן, ובשינויא אוקמוה בתם דאית ליה פסידא חצי נזק, ובמקום דאיכא פסידא אפי' רב יהודה מודה דעביד אינש דינה לנפשיה, ואפי' הכי כיון דיכול להציל שורו בשמיטה ודחפו לעליון ומת חייב. ג' הממלא חצר חבירו כדי יין, גם זו כרב נחמן. ורב נחמן בר יצחק שינויא הוא דשני. ד' מניין לנרצע שכלו ימיו ורבו מסרהב בו לצאת ואינו יוצא וחבל בו ועשה בו חבורה מניין שפטור ת"ל לא תקחו כופר לשוב. פי' לא תקחו למסרב לשוב אל משפחתו כו'. גם זו כרב נחמן, ותיובתא לרב יהודה. ומשני בעבדא גנבא דאית ליה פסידא. ורב נחמן בר יצחק משני כשרבו מסר לו שפחה כנענית, ועד היידנא דהוא עבדא הות ליה התירא, השתא דכלו ימיו ויצא לחירות איסורא, ולאפרושי מאיסורא פטור החובל. ה' מתני' המניח את הכד ברשו' הרבי' ובא אחר ונתקל בה ושברה פטור. דדייק' מינה, טעמ' דנתקל הא שיבר חייב, קשיא לרב נחמן. ומשני רב זביד משמיה דרבא אליבא דרב נחמן הוא הדין אפי' שיבר פטור והאי דקתני נתקל משום סיפא דקתני אם החוק בה בעל הבית חייב בנזקו. פי' אם החוק בה מי ששיבר את החבית דדוקא ניתקל ושיבר הוא דחייב בעל החבית לשלם הנזק אבל שיבר מעצמו לא, איהו דאזיק נפשיה. אטו הכי קתני רישא נתקל. והאי שינויא דסמכא היא ועבדינן כותיה. ו' הא וקצתה את כפה, ממון. קשיא לר' נחמן דהא הוא דאמ' עביד אינש דינה לנפשיה וזו לא יכלה להציל אישה מיד מכהו אלא בהחזיקה במבושיו, אמאי חייבת ממון נימא עביד אינש דינא לנפשיה. ושני כגון שהיתה יכולה להציל בלא שליחות יד במבושיו בדחיפה או בהכאה, וכיון שהיתה יכולה ולא עשת' חייבת. וסלקה בהדין טעמ'. ז' הרי שהיתה דרך הרבים עוברת בתוך שדהו ונטלה ונתן להן מן הצד מה שנתן נתן ושלו לא הגיעו. ואי דינא הוא דעביד אינש דינא לנפשיה, לינקוט פזרא וליתיב. כלומ' יטול בידו שבט כמו פזרא וריקפא שוקים כל מי שבא לעבור בתוך שדהו, קשיא לרב נחמן. ומשנינן כל מן הצד דרך עקלתון הוא, קרובה לזה ורחוקה לזה. איהכי אמ' מה שנתן נתן, יחזור ויטול את שלו. ומשנינן משמיה דרב יהודה, דאמ' מצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו. ח' בעל הבית [שהניח] פיאה מצד אחד ובאו עניים ולקחו מצד אחר זה וזה פיאה, וקשיא לרב נחמן. ואוקמה רבא זה מן הצד שהניחו בעל הבית פיאה כיון שנטלו העניים פיאה מצד אחר זכה בעל הבית באותו הצד שהפרישו, ולמה אמ' המשנה זה וזה פיאה, לפטור בעל הבית מן המעשר במה שיזכה בו מאותו הצד שהפרישו פיאה בו. כיון שהפרישו פיאה, כאלו הפקירו לעניים ועכשיו כשחורר ונוטלו זוכה מן ההפקר, לפיכך פטור כדתניא המפקיר את כרמו והשכים בבקר ובצרו חייב בפרט ובעולות ובשכחה ופיאה ופטור מן המעשר. **פי' נשברה כדו ברשו' הרבי' והוחלק אחר במים או שלקה בחרסית חייב.** אמ' רב יהודה אמ' רב

עין משפט נר מצוה

ז א ב ג ד ה מיי' פ"ו מהלכות חובל ומזיק הלכה ו ז סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן שפג סעיף ג:
ח ו מיי' שם הלכה ה ועיין בהגהות ובמ"מ סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שעט סעיף ד וסי' תיב סעיף ג:
ט ז מיי' פי"ג מהלכות עבדים הלכה ה טוש"ע ח"מ סימן תכא סעיף ו בהג"ה:
י ח מיי' פי"ג מהלכות מזקי ממון הלכה ה סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן תיב סעיף א:
יא ט טוש"ע ח"מ סימן תיב סעיף ג:
יב י מיי' פי"ג מהלכות מזקי ממון הלכה כז סמג עשין קמ טוש"ע ח"מ סימן שעז:
יג כ מיי' שם הלכה כד סמג שם טוש"ע שם בהג"ה וסי' תיז סעיף ג:
יד ל מיי' פ"ב מהלכות מתנות עניים הל' יג:
טו מ מיי' שם פ"ה הלכה כז:
טז נ מיי' פי"ג מהלכות מזקי ממון הלכה ז סמג עשין קמ טוש"ע ח"מ סימן תיב סעיף ד וסימן תי סעיף א:

מוסף רש"י

וקצותה את כפה ממון. למי בשמו, הכל לפי המתביש והמתביש (דברים כה יב). דרך הרבים עוברת בתוך שדהו. שהוחזקו לעבור שם מעולם, או ע"י בעל השדה שנתן להם רחמלה מתחלה אם הדרך נתן ושלו. שנטל עכשיו, לא הגיעו. והרי יש להם שני דרכים, ונעשה מפורש בגמ' (שם). **ואי אמרת עביד אינש דינא לנפשיה.** כלומר למה לא תקינו לו חכמים שיהא לו רשות לתת להם דרך מן הלד בעל הכרם שהרי אין מפסידים כלום, דכגון זה כופין על מדת סדום והלכך יהא הדרך שלהן קנוי לו לגמרי שאם יגלו לעבור בהאי דרך שלקח לעצמו והוא אינו יכול להעמיד רבים בדין, לנקוט פזרא. מקל או רחת שקורין פורקא, וליתיב. בההוא דרך להכות את כל מי שיגלה לעבור ולעביר דינא לנפשיה, מאחר דאית ליה פסידא במה שעוברין בתוך שדהו, והמקשה סבר דיין דקתני מה שנתן נתן בדין עשה מה שעשה הלכה קנוי לו, ומאי דקתני לא הגיעו היינו משום דרגילין בני רשות הרבים לעבור בכאן והוא לא יוכל למנען, דלא עביד אינש דינא לנפשיה (שם). **גזרה שמא יתן להם דרך עקלתון.** כלומר לעולם עביד אינש דינא לנפשיה, אבל הכא מן הדין אנו אומרים דשלו לא הגיעו, שכך תקנו חכמים דלא ליהוי דיליה אפילו היכי דנתן להם דרך ישר כשלהן, דזימנין דאתי למיתב להו דרך עקלתון והם לא יתנו אל לבם, דקדיהא דשותפי לא ממיתא ולא קרינא, וחכו חכמים לתקנתא דרבים טובא (שם). **רב משרשיא אמר.** היכא דנתן להם דרך ישר אמרינן שלו הגיעו ולינקוט פזרא וליתיב, דלא גזרינן שמא יתן להם דרך עקלתון, אבל הכא במאי עסקינן שהדבר יהוא שנתן להם דרך עקלתון ולכך לא הגיעו וגם שלו הפסיד